

Una de les coses que més em complau és obrir la capsa de sabates i repassar les fotografies que hi guardo. En realitat en tinc moltes, de capsas de sabates, plenes de fotografies. El paisatge i la gent que he conegut en els meus viatges habiten aquelles capsas en el temps de dormició, esperant que la meua mirada els torne a fer presents en la vida, almenys en la vida recordada. El temps i la mirada; vet ací les dos

coordenades de la vida del viatger. En aquest llibre trobareu els esbossos d'un escriptor que, moltes vegades, només pretén ser un descriptor.

Aquest és un recull de paisatges rurals que estan situats en l'àmbit geogràfic que jo entenc com la "terra màtria"; tinc un llibre que es titula així. La geografia que visitareu en aquestes excursions literàries va de Mirambell a Vall-de-roures, de Castelló a Cinctorres, de Tortosa a Catí i Benassal... Vull seguir escrivint records de viatges futurs, i també he de reeditar els meus llibres de viatges, ja exhaurits: OLOR DE TERRA, EL COR DEL VAGABUND, RAFALGARÍ, DUNA DELTA, i altres. Quan puga, -si puc- ho aniré fent en el mateix format que té aquest volumet, i els aniré ordenant amb numeració continua en una col·lecció titulada homo viator. Ací teniu el primer títol de la col·lecció.

VALL-DE-ROURES

S'han acabat les festes. Regna el silenci al carrer i a la fonda. Mentre espero que em porten el desdejuni, repasso una sèrie de fotografies antigues, penjades a les parets. Són reproduccions ben fetes, datades per "Pajaritos", un col·leccionista local; algunes, del segle XIX. Quan la Sinyor Carme surt de la cuina, estic contemplant el retrat d'una senyora, ben plantada al costat d'un tamboret de fusta que sosté un gerro de flors; un retrat d'estudi, típic del XIX. La Sinyor Carme diu:

-Esta sinyora ere ma iaia, que ere la dona més alta del poble. I miro quina cintureta tenie. I estae casada en un home petitet, de casa Perico. Però no se penso que això ere cap inconvenient, que van tindre dotze fills.

Miro la fembra, i se la veu ben feta. I això que, de petita, va passar gana. Es va morir sa mare, i, als vuit anys la van posar de pastoreta.

-Quan la madastra pastae, ella li agarrae un pa, i l'amagae a una paret. I, cada matí, pegae uns mossets, quan anae a pasturar les ovelles. Después va anar a servir a Barcelona. I quan estae allí, va cridar a un germà seu, alt i fort, -mon tio-iaio- que va treballar de pedrapiquer a la Sagrada Família. I, com ere tan ben fet, el van agarrar de model. De manera que està representat en una figura de pedra.

Sona la música prèvia a un ban municipal. Avui comença amb una jota aragonesa, i segueix amb un tros de cançó

moderna -no puc ser més precís. El pregoner dóna el bon dia als qui l'escolten, diu l'hora i la data, i fa saber que hi ha dos cotxes, la matrícula dels quals és anunciada amb deteniment i claredat, que estan aparcats a prop de l'església vella, i fan nosa per a les obres. Ja veieu; Vall-de-roures és un poble de mesura humana. Tot i que els cotxes tenen matrícula de Barcelona, segurament algú deu conèixer els propietaris, els despertarà, si no és que ells mateixos senten el pregó, i s'acabaran les molèsties.

El conjunt arquitectònic que formen l'església antiga, el campanar i el castell és realment impressionant. Quan t'ho mires des de la banda de Beseit, o del camí a Fontdespatla, se't fa evident la magnitud de les edificacions. Són gairebé excessives en relació al conjunt del poble antic; tot i que, des d'aquesta perspectiva no llueixen prou, perquè queden una mica mimètics amb la muntanya i els bancals del darrere, tot d'un color rogenc-terros.

Si t'endinses, després d'haver creuat el pont de pedra, passes l'arc que té damunt una fornícula amb una imatge de Sant Roc; tot de pedra. Entrant, a mà esquerra, hi ha els porxos de l'Ajuntament i, tot recte, una plaça no massa gran, mig plena de tauletes de bar, on la gent beu i xarra.

T'enfiles per uns carrers empinats, fets d'escales, que menen cap al castell. Aboques just enfront de la porta principal de l'església vella. A mà esquerra està el castell. Pujant-hi, veig al carrer de baix dos portes, cadascuna de les quals té un taulellet amb la corresponent inscripció: "Escuela de niñas" i "Escuela de niños". És allò de "juntos, pero no revueltos". Un resum inscrit en ceràmica de tot el pensar i el sentir d'una època.

El castell és realment magnífic. A la part amuntera té una galeria amb arcades que afronta a les muntanyes dels Ports. Té un saló enorme amb dos ximeneres molt grans, i festejadors a les finestres. He fet altres vegades este mateix recorregut, que avui, en ser una nit de festes majors, està bullint de gent; ben al

contrari d'altres passejades autumnals o en dies de ple hivern, quan regna el silenci. Me'n vaig cap a la fonda, a dormir. Bé, al menys tinc la intenció de dormir, que no es pot fer realitat, gràcies a aquella suportable -i fins i tot agradable- mala educació dels hispànics a les fondes i als hotels... sobretot si són les festes majors o temps d'estiu, quan tothom viatja al mateix temps i als mateixos llocs... Pots agafar el primer son, i quan estàs en la placidesa de l'inconscient, a les tres o les quatre de la matinada, ve la família sencera d'estiuejants, la colla d'amics, o fins i tot, un grup de viudes setantenes, que xarren en veu alta pel passadís, i comenten i riuen. Quan ja et pensaves que tornava el silenci i les parpelles es cloïen, comença la sessió dels sorolls: l'aigua del comú, un objecte que cau a terra, a l'habitació del costat, les musiquetes dels mòbils, la porta de l'armari que grinyola... Tot un conjunt que demostra una falta de respecte a la gent que vol descansar. I, malgrat tot, aquesta algaravia té una cara bona; et fa sentir que és més important la festa de la comunitat que els projectes i concrecions individuals, i també et dóna una mena de companyia, de no sentir-te sol, com sol passar en els hotels de més luxe; silenciosos, individualistes, avorrits.

Al matí vaig a la llibreria de Serret. Si definim el punt com el lloc on convergeixen una sèrie infinita de línies rectes des de totes les direccions originals possibles, podríem dir que la llibreria de Serret és "el punt" on convergeix tot l'univers literari, tota la gent que vol llegir mentre passa uns dies o la seua vida al Matarranya. Avui, per exemple, em presenta dos dones joves; una pervé de Barcelona; l'altra, de Suïssa. Les dos han vingut a viure a estos indrets, amb la família. Xarrem una mica i quedem en que els farà una visita.

Hi fem cap a la Venta d'Aubert situada a la vora de la carretera, a pocs quilòmetres d'Arnes. És un mas senyorívol. La dona surt a donar-nos la benvinguda i ens presenta el seu marit i

el fill dels dos. L'home és jove, com ella. Està refent una paret; fa calor i duu el tors nuu. És un xicot prim, sense un gram de greix, però se'l veu musculós, fort, resistent, treballador. Ens acompanya a visitar les bodegues. Parem a vore i acariciar el tost d'una parella de rucs que té a un cobertís, amb algun altre animal. Anem fins al celler. No és molt gran, perquè tenen un nombre de ceps volgudament limitat; cerquen la qualitat, no la quantitat. Es nota aquell ordre i aquella netedat que hom troba a qualsevol racó de Suïssa.

Després anem a visitar l'Helena, al Mas del Rei. S'hi arriba agafant la carretera de Queretes a Calaceit. En un cert punt cal endinsar-se per una pista terrosa, a mà esquerra, i mig quilòmetre més avant es troba el mas. És un conjunt d'edificacions ben construïdes. Es perceben dos coses immediatament: que el mas té solatge -ens faran saber que ja estava habitat al segle XI- i que l'Helena i el seu home són gent de gran sensibilitat. Recorrem diverses estances que estan adaptant per construir un hotel rural. A mi m'agrada més el mot *hostal*, perquè es refereix a l'acolliment dels hostes, un mot dit exactament encara com els llatins el deien. El dia que estiga acabat, -quan aquest escrit es publiqui segurament ja estarà en servei- la gent que busca el goig del silenci tindrà un bell siti per gaudir-ne.

* * * * *

Fan un pregó pels altaveus anunciant una actuació de teatre infantil: "Historias del agua". Em sobta que va precedit per música de rock!, en lloc de jotes o pasdobles. La lletra que canten aquests xavalots diu: "con diez cañones por barba..."

M'assec a un pedrís, sota una parra que cobreix un balconet amb base de fusta. És prop de migdia, però l'ombra i un airet que encara no ha perdut el serení de la nit

mantenen un ambient ben agradable. Estic a gust aquí, a la vora del portal de Bergos. Càtula descansa i es reconforta, després de la llarga passejada que hem fet per tot el poble. De tant en tant es grata la panxa amb les potes de darrere, i fa mossegades a l'aire, amb moviments agilíssims, en un intent inútil de caçar l'única mosca que vola al nostre àmbit.

Són dies de festa. Han vingut els emigrats i una munió de turistes. En aquesta segona navegació em fa un no sé què sentir converses de tecnologia pura i imperfecta.

-És que no tenia cobertura.

A la fi, sempre la necessitat de la paraula per estalviar-nos la mort al desert de la solitud.

* * * * *

Agafó un garrot i me'n vaig amb Càtula a fer una caminada en direcció a Fontdespatla. Abans d'arribar a l'actual Polígon industrial -tan necessari com trencador de l'encant paisatgístic- passo a la vora d'una magnífica torre quadrangular. Acaba en una teulada que em sembla que ha estat refeta recentment. El sol ponent il·lumina de ple una cara de l'edificació, feta amb carraus de pedra ben treballats, com tota la torre. Només té una barbacana sota el ràfel i una petita finestra a mitja alçada. La cara nord està ombrejada; puc veure dos finestres a la part amuntera, una estreta espitllera més baixa, i, encara més avall, una altra finestra. Avanço pel camí i veig la paret d'entrada, amb unes finestres més grans. Com és costum, un bon tros de la paret frontera està pintada de calç mesclada amb blavet.

Surto a la carretera i contemplo el magnífic espectacle dels Ports de Beseit; els turons de la banda esquerra tenen un color rogenc, mentre que "La Caixa" i altres penyes properes són més blanquinoses.

Totes aquestes muntanyes estan poblades de pinars fins al punt exacte on comença la roca pelada. Puc veure entre els pins alguns masos de pedra, lleugerament daurada per la llum occident. L'aire s'omple amb la piuladissa dels teuladins que van i vénen entre els femers dels horts i els arbres fruitals. Veig unes mançaneres ufanoses, i les mançanes veroses encara, però amb una mica de coloret.

D'allà lluny ve una música de xaranga i uns "olés" repetits. Recordo que he vist alguns pasquins anunciant una cursa de bous.

A mà esquerra trobo un rètol que indica el camí cap al pantà de Pena. M'hi endinso per una pista de terra, però, al cap d'un quilòmetre, me n'entorno, perquè no paro de creuar-me amb vehicles motoritzats que omplen l'aire de soroll i polseguera. Primer, una colla de motos de quatre rodes -em penso que els xavals en diuen "quads"-; després, vehicles de muntanya -que a Itàlia anomenen fuoristrada-, alguns d'ells extraordinàriament luxosos. La gent no camina; es trasllada.

Em venen a la memòria les mil aventures de les partides carlistes que van senyorejar totes les muntanyes i valls que veuen els meus ulls; avui semblen impossibles les llarguíssimes marxes d'aquells guerrillers incansables a la gent que no són capaços de caminar més d'una hora, sense esbufegar.

Torno a la carretera i camino per la vora. Sento un esquelleig de bous. Escodrinyo la muntanya i, finalment, veig un brau negre mig escondit entre pins. No em fa ni cas. Més amunt trobo un rètol amb lletres elegants que anuncia "la Torre del Visco".

Me n'entorno cap a Vall-de-roures. Vaig a la fonda i descanso, deixo que passen les hores. A la nit, després de sopar, vaig a un concert de música que té lloc a l'aire lliure, a l'esplanada del magnífic castell que corona el poble. No queda una cadira lliure. Montse m'ha aconseguit un passi de fotògraf i

puc moure'm prop de l'entarrimat per fer fotos dels artistes. La nit és càlida. En un món estructurat sobre la implacable xarxa del treball global estos moments són gairebé l'única rebel·lió possible de les masses programades. És, si més no, la cendra del que abans era la foguera de la festa oberta, lliure, improvisada. És la petita rebelió de l'esperit que oblida el sistema i es deixa endur per l'emoció de l'estètica pura.

A mi sempre m'ha agradat el cante hondo i el flamenco. Per més d'una raó. Deixant de banda els aspectes musicals, m'agrada sobretot per la simplicitat de la "posada en escena": dos cadires, una guitarra i una veu; de vegades, uns palmeros, en segon terme. És la valentia de mostrar-se directament. En canvi, la majoria de cantants "de masses" necessiten tota una parada escenogràfica excessiva, que de vegades els serveix d'escut i dissimulació de les seues mancances; fums, llums, ballarins i ballarines... ¿I, la veu? ¿On és la veu? Com que molts instruments funcionen amb electricitat, en la majoria de casos, els tècnics de so no saben controlar el volum, i el nombre de decibels és tan gran que anul·la els harmònics. Una música sense harmònics no m'interessa. Es queda a l'exterior, no arriba a les fibres internes.

El concert d'esta nit ha estat "animat", però és massa sorollós; assassinen els harmònics.

Així que he baixat del Castell, me n'he anat a la fonda, i he tret Càtula per passejar. Ha estat ben curiós; des d'esta distància se sent la veu de la cantant més neta, i queda apagat el sorollam dels decibels. A prop de la fonda, darrere d'una cantonada, hi ha una font de ferro colat. Obro l'aixeta i Càtula beu amb fruïció d'un cul de botella de plàstic que he retallat.

No sé perquè, però em vénen a la memòria les fonts i els pouets que hi havia al terme del meu poble, quan jo era xiquet. Hi arribaves assedegat. Agafaves una llauneta buida de sardines, de vegades una mica rovellada, que estava a un forat

de la paret, remenaves l'aigua per apartar algun insecte o teranyina, beviess una mica, tornaves a deixar la llauneta al seu forat, i continuaves la marxa. No calia res més. Vivíem amb senzillesa.